

การพัฒนาบุคลิกภาพ

Personality Development

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ ทนันทชัย

การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality Development)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ ทนันทชัย

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

วังบูรพา • 860-862 ถนนมหาไชย แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 0-2221-0742, 0-2221-6567 แฟกซ์ 0-2225-3300

ปิ่นเกล้า • 1/35-39 ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

โทร. 0-2434-8814-5 แฟกซ์ 0-2424-0152

การพัฒนาบุคลิกภาพ

(Personality Development)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ ทนชัย

ราคา 250 บาท

จัดทำเป็นฉบับ E-Book ครั้งที่ 1 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2569

หนังสือเล่มนี้สงวนสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2558

ห้ามผู้ใดพิมพ์ซ้ำ ลอกเลียน ส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้

ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

อนงค์นาถ ทนชัย.

การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality Development).--กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2569.

390 หน้า.

1. การพัฒนาบุคลิกภาพ. I. ชื่อเรื่อง.

155.25

ISBN (e-book) 978-616-538-353-0

ผู้จัดพิมพ์และจัดจำหน่าย สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

บรรณาธิการบริหาร : ประสาร สันติวัฒนา บรรณาธิการ : ภูสิทธิ์ พลายขมภู กองบรรณาธิการ : สนธยา ราษีทอง ธิติมา เพ็ชรศรี
พิสูจน์อักษร : จิระภรณ์ ศักดิ์แก้ว ฝ่ายศิลปกรรม : กองสุพันธ์ ขวาเปาะ ชัยวัฒน์ แก้วกู่ ประยง อ่อนแสง เอกพันธ์ ขวาเปาะ
รูปเล่มและอาร์ตเวิร์ค : ปัญญา ผูกสินธ์ เรียงพิมพ์ : ณศวรรณ พลสมัคร ออกแบบปก : ธีรพล ศรีสวัสดิ์ ประสานงานการผลิต :
ปิยะวัลย์ พันธุ์แจ่ม กัญญา วงศ์ภาค อรณา คงสุวรรณ

★ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ขอเรียนเชิญครู-อาจารย์และบุคคลทั่วไปทุกท่านที่สนใจในงานเรียบเรียง การเขียนเอกสาร ประกอบการสอน เอกสารคำสอน ตำรา หนังสือ รายงานการพัฒนา นวัตกรรม งานประดิษฐ์ รวมทั้งผลงานทางวิชาการ ทุกสาขา และมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบผลงานถูกต้องตามหลักวิชาการให้อีกด้วย ทั้งนี้ให้ส่งสำเนาต้นฉบับ ประวัติ สถานที่ทำงาน เบอร์โทรศัพท์ ที่อยู่สามารถติดต่อได้สะดวกมาในนาม บรรณาธิการ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 1/35-39 ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700 ★

❖ ในกรณีที่ท่านต้องการซื้อเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ในการสอน การฝึกอบรม และส่งเสริมการขาย เป็นต้น กรุณาติดต่อสอบถามราคาพิเศษได้ที่ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ทุกสาขา : สาขาปิ่นเกล้า โทร. 0-2434-8814-5; สาขาวังบูรพา โทร. 0-2221-0742, 0-2221-6567

พิมพ์ที่ โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์

113/13 ซอยวัดสุวรรณคีรี ถนนบรมราชชนนี เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

โทร. 0-2433-3653, 0-2434-6850-1

คำนำ

ตำราเรื่อง **การพัฒนาบุคลิกภาพ** นี้ เป็นผลงานการเรียบเรียงของผู้เขียนที่ได้มาจากประสบการณ์การสอนในรายวิชาการพัฒนาบุคลิกภาพ และวิชามารยาทสังคมและการพัฒนาบุคลิกภาพให้กับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นเวลานานกว่า 10 ปี ตลอดจนรวบรวมจากประสบการณ์จริงที่ผู้เขียนได้เป็นวิทยากรเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหลายแห่ง ดังนั้นผู้เขียนจึงพยายามค้นคว้าเรียบเรียงตำราฉบับนี้ เพื่อให้มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรอย่างครบถ้วน ทั้งนี้ได้ดำเนินการจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนใช้ในมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาเนื้อหาให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น

สาระสำคัญของตำราฉบับนี้ มีเนื้อหาตรงตามคำอธิบายรายวิชาของหมวดวิชาเฉพาะด้าน วิชาการพัฒนาบุคลิกภาพ และหมวดวิชาเอกเลือก วิชามารยาทสังคมและการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยมีวัตถุประสงค์คือมุ่งผลิตนักศึกษาให้มีคุณสมบัติเพียบพร้อม ส่งเสริมบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ในการดำเนินชีวิต เป็นบุคคลที่มีคุณค่า ประพฤติปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เนื้อหาของบทเรียนประกอบด้วยลักษณะของบุคลิกภาพ ความหมาย ความสำคัญ แนวคิด ทฤษฎีบุคลิกภาพ การแต่งกาย การสื่อสาร มารยาทในการเข้าสังคม ครอบคลุมถึงการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอก เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองสู่การเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์พร้อม เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ ดำรงตนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผู้เขียนขอขอบพระคุณบิดา-มารดา ครอบครัว ที่ให้การสนับสนุน มอบกำลังใจให้มาโดยตลอด ครูอาจารย์ที่ได้มอบความรู้เป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างผลงานทางวิชาการ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำชี้แนะแนวทางในการเขียนตำราให้ประสบความสำเร็จ หวังว่าตำราฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อนักศึกษา อาจารย์ และบุคคลทั่วไป ที่จะนำความรู้ไปพัฒนาตนเอง สามารถแนะนำผู้อื่น ตลอดจนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาถ ทนันทชัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
สารบัญ	(5)
สารบัญรูป	(11)
สารบัญตาราง	(15)
บทที่ 1 ความรู้พื้นฐาน และทฤษฎีบุคลิกภาพ	1
1.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบุคลิกภาพ	2
1.2 ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบุคลิกภาพ	3
1.2.1 ความหมายของบุคลิกภาพ (Personality)	3
1.2.2 ความสำคัญของการมีบุคลิกภาพที่ดี	6
1.2.3 ประเภทของบุคลิกภาพ	8
1.3 ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล	11
1.3.1 ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของนักจิตวิทยา	11
1.3.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีต่อบุคลิกภาพ	12
1.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ	17
1.4.1 การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Awareness)	18
1.4.2 ทฤษฎีบุคลิกภาพ	20
1.5 แนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาบุคลิกภาพ	37
สรุป/บทสรุป	38
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	40
กรณีศึกษา/กิจกรรม	40
เอกสารอ้างอิง	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 บุคลิกภาพภายในและบุคลิกภาพภายนอก	45
2.1 บุคลิกภาพภายใน (Internal Personality)	46
2.1.1 ความหมายของบุคลิกภาพภายใน	46
2.1.2 ความสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน	47
2.1.3 องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน	48
2.2 บุคลิกภาพภายนอก (External Personality)	53
2.2.1 ความหมายของบุคลิกภาพภายนอก	53
2.2.2 ความสำคัญของบุคลิกภาพภายนอก	54
2.2.3 องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก	55
สรุป/บทสรุป	92
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	93
กรณีศึกษา/กิจกรรม	94
เอกสารอ้างอิง	95
บทที่ 3 มารยาทในสังคมไทย และมารยาทสากล	101
3.1 มารยาทไทย และมารยาทสังคม	102
3.1.1 มารยาทในการแสดงความเคารพแบบไทยและสากล	105
3.1.2 ท่วงท่า อิริยาบถ การแสดงออก	112
3.2 มารยาทสากล	119
3.2.1 มารยาทในการสัมผัสมือ	119
3.2.2 มารยาทในการแนะนำตัว และการใช้นามบัตร	122
3.2.3 มารยาทในที่ทำงาน มารยาทในการเข้าห้องผู้อื่น	
และการเข้าร่วมประชุม	125

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 มารยาทในสังคมไทยและมารยาทสากล (ต่อ)

3.2.4 มารยาทในการเข้าร่วมงานสังคมต่างๆ	128
3.3 มารยาทในโอกาสต่างๆ	132
3.3.1 มารยาทในการใช้ลิฟต์ และการขึ้นลงบันได	132
3.3.2 มารยาทต่อบุคคลรอบข้าง และมารยาทในที่สาธารณะ	133
สรุป/บทสรุป	137
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	139
กรณีศึกษา/กิจกรรม	139

เอกสารอ้างอิง

140

บทที่ 4 ศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร

143

4.1 ความหมายและความสำคัญของการพูด	144
4.1.1 องค์ประกอบของการพูด	146
4.1.2 หลักเบื้องต้นของการพูด	147
4.2 การเตรียมตัว และการจัดลำดับเนื้อเรื่องในการพูด	157
4.2.1 เทคนิคและวิธีในการพูด	159
4.2.2 การออกเสียงและพัฒนาพลังเสียง	162
4.2.3 วิธีสู่การเป็นนักพูดที่ดี	164
4.3 ลักษณะของการพูดเพื่อการสื่อสาร	166
4.4 การพูดในสถานการณ์ต่างๆ	182
4.4.1 การพูดในที่ประชุม	183
4.4.2 การพูดเพื่อเป็นพิธีกร	186
4.4.3 การพูดสนทนาทางโทรศัพท์	195

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร (ต่อ)

สรุป/บทสรุป	196
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	199
กรณีศึกษา/กิจกรรม	199

เอกสารอ้างอิง 202

บทที่ 5 มารยาทในการรับประทานอาหารและการปฏิบัติตนในงานเลี้ยง 205

5.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่ม	207
5.1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาหาร (food)	207
5.1.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องดื่ม (Beverage)	211
5.2 มารยาทในการรับประทานอาหาร	214
5.2.1 การรับประทานอาหารทั่วไป	215
5.2.2 การปฏิบัติตนในห้องอาหารหรือภัตตาคาร	216
5.2.3 การรับประทานอาหารแบบตะวันตก	225
5.2.4 มารยาทและข้อจำกัดบนโต๊ะอาหาร	229
5.3 มารยาทสำหรับงานเลี้ยง	231
5.3.1 รูปแบบของการจัดงานเลี้ยง	232
5.3.2 การปฏิบัติตนในการไปงานเลี้ยง	235
สรุป/บทสรุป	242
คำถามทบทวน	246
กรณีศึกษา/กิจกรรม	246

เอกสารอ้างอิง 247

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 การพัฒนาบุคลิกภาพในการทำงาน	249
6.1 ความสำคัญของบุคลิกภาพกับการทำงาน	250
6.2 บุคลิกภาพที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน	255
6.2.1 ความพึงพอใจในอาชีพจากทฤษฎีการเลือกอาชีพของ ฮอลแลนด์	258
6.2.2 การจำแนกบุคลิกภาพตามลักษณะอาชีพ 6 ประเภท	260
6.2.3 บุคลิกภาพที่สอดคล้องกับการทำงาน 15 ด้าน	262
6.3 บุคลิกภาพตามอาชีพ	264
6.4 การพัฒนาบุคลิกภาพด้วยภาษากาย (Body Language)	271
6.4.1 ความหมายของภาษากายหรือภาษาท่าทาง	271
6.4.2 การอ่านภาษากาย	275
6.4.3 ภาษากายต่างถิ่น	275
6.4.4 การสังเกตและการตีความหมายภาษากาย	278
6.5 ประโยชน์ของบุคลิกภาพที่มีต่อการพัฒนาองค์การ	288
สรุป/บทสรุป	290
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	292
กรณีศึกษา/กิจกรรม	292
เอกสารอ้างอิง	293
บทที่ 7 การเสริมสร้างบุคลิกภาพในโลกยุคใหม่	297
7.1 บุคลิกภาพในโลกยุคใหม่	298
7.1.1 การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต	298
7.1.2 การมีสำนักสาธารณะ และจิตบริการ	300
7.1.3 การเป็นคนดี	305

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 การเสริมสร้างบุคลิกภาพในโลกยุคใหม่ (ต่อ)	
7.1.4 การเห็นคุณค่า และความสำคัญของผู้อื่น	306
7.2 คุณลักษณะที่เป็นเสน่ห์ของบุคคล	309
7.2.1 การมีบุคลิกที่เด่นชัด และการมีทัศนคติที่ดี	309
7.2.2 ค่านิยมทางจริยธรรมและการช่วยเหลือผู้อื่น	324
7.2.3 ความสมบูรณ์พร้อมของบุคคล	326
7.3 การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ	330
7.3.1 การเขียนโครงการฝึกอบรม	331
7.3.2 รูปแบบโครงการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ	335
สรุป/บทสรุป	348
คำถามทบทวน/แบบฝึกหัด	349
กรณีศึกษา/กิจกรรม	349
เอกสารอ้างอิง	350
บรรณานุกรม	353
ประวัติผู้เขียน	373

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์	25
1.2 Positive Images for Success	34
1.3 ขั้นตอนการควบคุมตนเอง	35
1.4 แนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาบุคลิกภาพ	38
2.1 ใบหน้ารูปไข่ (Oval shaped face)	56
2.2 ใบหน้ากลม (Round shaped face)	56
2.3 ใบหน้าสี่เหลี่ยม (Square shaped face)	57
2.4 ใบหน้ายาว (Long shaped face)	58
2.5 ใบหน้ารูปหัวใจ (Heart shaped face)	59
2.6 ใบหน้ารูปเพชร (Diamond shaped face)	59
2.7 ใบหน้ารูปสามเหลี่ยม (Pear shaped face)	60
2.8 การเขียนคิ้วตามรูปร่างหน้า	61
2.9 อาหารหลัก 5 หมู่	64
2.10 รูปร่างรูปทรงของสุภาพสตรี 7 แบบ	74
2.11 รูปร่างรูปทรงของสุภาพบุรุษ 5 แบบ	79
2.12 เครื่องแต่งกายสำหรับสุภาพบุรุษ	82
2.13 การแต่งกายในโอกาสปกติ (ชุดทำงานหรือเข้าประชุม)	83
2.14 การแต่งกายในโอกาสพิเศษ (ชุดพิธีกรรมแต่งงาน)	86
2.15 การแต่งกายในยามพักผ่อน	89
2.16 การแต่งกายของนักศึกษามหาวิทยาลัยสวนดุสิต	91
2.17 การแต่งกายของนักศึกษาหญิงที่แต่งกายชุดฮิญาบ (มุสลิม)	91
3.1 การไหว้	107
3.2 การยืน	113
3.3 การยืนแบบลิบนาฬิกา และการยืนแบบป้ายสอง	114
4.1 การเตรียมตัวก่อนพูด	158

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.2 เทคนิคการพุดนำเสนอ	159
4.3 การพุดในที่ประชุม	185
4.4 พิธีกร (Master of Ceremonies)	186
4.5 การเตรียมตัวของผู้ทำหน้าที่พิธีกร	187
5.1 อาหารเช้าแบบ American Breakfast	208
5.2 อาหารจานเดียว	209
5.3 อาหารว่าง	210
5.4 เครื่องดื่ม	213
5.5 การจัดโต๊ะอาหาร	217
5.6 อาหารแบบ Main course	218
5.7 ขนมปัง สลัด และซูป	220
5.8 เด็ก	221
5.9 การจัดโต๊ะอาหารแบบตะวันตก	225
5.10 การวางมัต และล้อม	228
5.11 อุปกรณ์สำหรับทานอาหาร	228
5.12 การจัดเลี้ยงแบบไทย	233
5.13 การจัดเลี้ยงแบบตะวันตก	235
5.14 การแต่งกายไปงานเลี้ยง	236
5.15 แก้วไวน์ชนิดต่างๆ	241
6.1 แบบทดสอบบุคลิกภาพ Myers Briggs Type Indicators (MBTI)	252
6.2 แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพเข้าสู่การทำงาน	257
6.3 ทรงผมชาย และทรงผมหญิง	268
6.4 การตกแต่งใบหน้า (หญิง)	269
6.5 การแต่งกายชาย	270

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
6.6 สังเกตใบหน้าที่มีบนรูปภาพ	277
6.7 การแสดงออกทางสีหน้าของผู้หญิง	280
7.1 กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน	300
7.2 การแต่งกายของวิทยากร	311
7.3 การแต่งกายไปร่วมงานมงคลหรืองานเลี้ยงสังสรรค์	311
7.4 การสร้างความประทับใจแรกพบ	314
7.5 ศิลปะในการฝึกงานอย่างมืออาชีพแบบวินวิน	319
7.6 เปรียบความสมบูรณ์พร้อมของบุคคลกับต้นผลไม้	329
7.7 ตัวอย่างหนังสือเชิญวิทยากร	346
7.8 ตัวอย่างผลการประเมินวิทยากรและการจัดอบรม	347

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 บุคลิกภาพ 16 รูปแบบ ตามหลักของ MBTI	31
4.1 การใช้เสียง	148
4.2 รายละเอียดสำคัญของการพูดแนะนำตนเอง	170
7.1 แสดงตัวชี้วัดของการแบ่งแยกลักษณะกลุ่มคนในแต่ละ Generation X และ Y	320

บทที่ 1

ความรู้พื้นฐาน และทฤษฎีบุคลิกภาพ

สาระการเรียนรู้

- 1.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบุคลิกภาพ
- 1.2 ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบุคลิกภาพ
 - 1.2.1 ความหมายของบุคลิกภาพ (Personality)
 - 1.2.2 ความสำคัญของการมีบุคลิกภาพที่ดี
 - 1.2.3 ประเภทของบุคลิกภาพ
- 1.3 ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล
 - 1.3.1 ธรรมชาติของมนุษย์
 - 1.3.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 1.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ
 - 1.4.1 การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Awareness)
 - 1.4.2 ทฤษฎีบุคลิกภาพ
- 1.5 แนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาบุคลิกภาพ

วัตถุประสงค์

1. อธิบายความหมายของบุคลิกภาพได้
2. บอกความสำคัญและประเภทของบุคลิกภาพได้
3. เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและสามารถยกตัวอย่างได้
4. อธิบายแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพได้
5. อธิบายแนวทางเบื้องต้นในการพัฒนาบุคลิกภาพได้

บุคลิกภาพคือลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ โดยสะท้อนให้บุคคลอื่นได้เห็น สัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ ดังนั้น การที่จะให้บุคคลอื่นเกิดความประทับใจ ยอมรับนับถือ ให้ความไว้วางใจ บุคคลควรจะมีบุคลิกภาพที่ดีเพราะบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อความรู้สึกอารมณ์ของผู้พบเห็น (สิริวรรณ สารานาค, 2543) เมื่อบุคคลต้องการเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดีจึงต้องศึกษาโดยเริ่มต้นด้วยการสำรวจตนเองเพื่อให้เข้าใจว่าตนเองนั้นเป็นผู้มีรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ กิริยาท่าทาง อารมณ์ ทัศนคติ ฯลฯ เป็นอย่างไร เมื่อเข้าใจตนเองแล้ว และเปิดใจยอมรับการพัฒนาก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะนำไปสู่การเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดีได้อย่างแน่นอน การศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพควรเริ่มต้นทำความเข้าใจความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบุคลิกภาพ ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล และแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ ดังรายละเอียดเนื้อหาในบทแรกที่จะกล่าวถึงต่อไป

1.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

นักจิตวิทยา กล่าวว่า “บุคลิกภาพ” เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในวิชาจิตวิทยา เป็นหัวใจสำคัญที่ครอบคลุมหลายเรื่อง (ชลลดา ทวีคุณ, 2556) เช่น การแสดงพฤติกรรม อารมณ์ ทัศนคติ การเรียนรู้ ฯลฯ มนุษย์มีความอยากรู้จักตนเองและผู้อื่น บางครั้งก็ไม่เข้าใจพฤติกรรมของตนเอง โดยอาจสังเกตได้จากพฤติกรรม เช่น การแสดงออกของวัยรุ่นไทยในปัจจุบันที่มีความกล้า ความก้าวร้าวหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจนกลายเป็นปัญหาสังคม ดังที่สื่อต่างๆ ได้นำเสนออย่างต่อเนื่อง จากปัญหาดังกล่าว สุพัฒน์ ไตรวิจักษณ์ชัยกุล (2551) ได้ศึกษาพฤติกรรมความก้าวร้าวของวัยรุ่นไทย พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมก้าวร้าว คือ การเลี้ยงดูของครอบครัว การอบรมสั่งสอนของครูอาจารย์ อิทธิพลของเพื่อน อิทธิพลของการรับสื่อ และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก โดยมีแนวทางในการแก้ปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น ประกอบด้วย แนวทางการอบรมสั่งสอนของครู อาจารย์ แนวทางการคบเพื่อน และแนวทางการเลี้ยงดูของครอบครัว แนวทางการดำเนินการของสื่อ และ

บทบาทของสังคมในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่น ปัญหาพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ไม่เหมาะสมนี้ได้มีนักวิชาการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีต่างๆ มากมาย จากปัญหาสังคมไทยดังกล่าว ก็มีหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้พยายามหาแนวทางในการป้องกันและส่งเสริมพัฒนาให้การแสดงออกของวัยรุ่นที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าเป็นผู้มีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ ปลูกฝังจริยธรรม จากการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในสังคม เริ่มต้นจากครอบครัว พัฒนาควบคู่กับการพัฒนาสถานศึกษา สื่อ สิ่งแวดล้อมทางสังคม จึงเป็นสิ่งผลักดันให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

มนุษย์สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดแต่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นยังสามารถทำให้มนุษย์เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างได้ง่ายและสะดวกขึ้น ดังนั้นการที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้จึงต้องเรียนรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตในด้านต่างๆ ให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาตนเองที่ยั่งยืน การเรียนรู้จึงมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่

1.2 ความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบุคลิกภาพ

1.2.1 ความหมายของบุคลิกภาพ (Personality)

คำว่า “บุคลิกภาพ” มีความหมายกว้างมาก โดยทั่วไปมักจะนึกถึงรูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย ท่าทางที่ปรากฏให้เห็นภายนอกมากกว่าอย่างอื่น แต่แท้จริงแล้วบุคลิกภาพยังรวมถึงลักษณะนิสัย พฤติกรรม การใช้ชีวิตส่วนตัวหรือการแสดงออกด้านสังคมทั่วไปด้วย บุคลิกภาพเป็นสิ่งประจำตัวของบุคคลแต่ละคนซึ่งทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน บุคลิกภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตเพราะเป็นเสมือนสิ่งที่บอกถึงความคิด ทัศนคติ การปฏิบัติตนของบุคคล

ความหมายตามศัพท์พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

บุคลิกภาพ หมายถึง สภาพนิสัยจำเพาะของแต่ละบุคคล

บุคลิกภาพตรงกับภาษาอังกฤษว่า Personality ซึ่งมีรากศัพท์เดิมมาจากภาษากรีกว่า “Persona” ซึ่งมีความหมายแปลว่าหน้ากาก สำหรับตัวละครกรีกโรมันสมัยก่อนใช้สวมหน้ากากเวลาออกแสดง และเมื่อผู้แสดงทุกคนออกโรงต้องแสดงบทบาทที่ถูกกำหนดให้ตามหน้ากากนั้นๆ จากความหมายเดิมจึงนำมาสู่ความเข้าใจว่าบุคลิกภาพของคนก็เหมือนกับหน้ากากตัวละคร เพราะในชีวิตจริงบุคคลย่อมแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป

บุคลิกภาพถูกหล่อหลอมด้วยพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรม การเรียนรู้ การปรับตัว บุคลิกภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา และสถานการณ์ บุคลิกภาพมีส่วนที่เป็นแบบผิวเผินและบุคลิกภาพที่แท้จริง บางส่วนถูกซ่อนเร้น ปิดบังโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ บุคลิกภาพของบุคคลมีลักษณะที่เรียกว่า “เฉพาะตัว” มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลยากที่คนหนึ่งจะเข้าใจบุคลิกของอีกคน การศึกษาถึงบุคลิกภาพจึงมีลักษณะที่กว้างขวางและลึกซึ้ง มนุษย์ทุกคนทุกยุคทุกสมัยพยายามศึกษาเพื่อให้เข้าใจบุคลิกภาพของตนและผู้อื่น เพื่อให้สามารถทำนายลักษณะนิสัย ความสามารถ ความถนัด ความเป็นเอกลักษณ์ ทายพฤติกรรมของเขา ของเราได้ค่อนข้างแม่นยำ ซึ่งความสามารถเช่นนี้มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและการประกอบภารกิจส่วนตัวและอาชีพในชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง

คำว่าบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลที่บ่งบอกความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน ดังต่อไปนี้

ฮิลการ์ต และแอดกินสัน (1962 : 447) ให้ความหมายของคำว่าบุคลิกภาพว่าเป็นลักษณะส่วนรวมของบุคคลและการปรับพฤติกรรมตามสภาพการณ์ของสิ่งแวดล้อม

สายสุรี จุติกุล (2521 : 8) ได้ให้ความหมายของคำว่าบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง สภาพะทุกอย่างที่ประกอบกันขึ้นเป็นตัวบุคคล โดยรวมถึงคุณลักษณะทางจิตใจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ บุคลิกภาพเป็นหน่วยรวม

ของระบบทางกายและจิตภายในตัวบุคคล ซึ่งกำหนดลักษณะการปรับตัวเป็นแบบเฉพาะของบุคคลนั้นต่อสิ่งแวดล้อมของเขา บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลจะเห็นได้ชัดเจนจากลักษณะนิสัยในการคิดและการแสดงออกรวมทั้งทัศนคติและความสนใจต่างๆ กิริยา ท่าทาง ปรัชญาชีวิตที่บุคคลนั้นยึดถือบุคลิกภาพครอบคลุมสภาวะทุกอย่าง ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวบุคคลนับตั้งแต่สภาวะทางกาย อารมณ์ ทักษะ ความสนใจ ความคิดหวัง ความรู้สึก ลักษณะท่าทาง นิสัย ความสามารถทางปัญญา ตลอดจนความสำเร็จที่บุคคลนั้นได้รับ รวมทั้งการปรับตัวของแต่ละบุคคลในการเผชิญปัญหาหรือความคับข้องใจที่เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ของชีวิตซึ่งก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

วิภาพร มาพบสุข (2541 : 369) กล่าวว่า บุคลิกภาพเป็นภาพรวมของบุคคลซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่ปรากฏภายนอกและภายในของบุคคล ซึ่งมีเอกลักษณ์ทำให้บุคคลหนึ่งแตกต่างไปจากคนอื่น

วิภา ภัคดี (2545 : 259) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ผลรวมอย่างมีระบบของพฤติกรรมต่างๆ ตลอดจนทัศนคติและค่านิยมซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงลักษณะนิสัยเฉพาะตัว

ประณม ถาวรเวช (2547 : 30) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บุคลิกภาพ” บุคลิกภาพ ควรมองตั้งแต่ภายนอกไปจนถึงภายใน ทั้งสองส่วนต้องประกอบกัน แต่ส่วนที่เป็นภายนอกมักเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนกว่า

ออลพอร์ด (อุทัย โยชนเมืองไพร, 2548 : 34; อ้างอิงมาจาก Allpor, 1955 : 48) ให้คำจำกัดความของคำว่า “บุคลิกภาพ” ว่าเป็นการจัดและรวบรวมเกี่ยวกับระบบทางร่างกายและจิตใจ (Psychophysical Systems) ภายในตัวของแต่ละบุคคล และจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอยังผลให้แต่ละคนมีการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ซ้ำแบบกับคนอื่น

กล่าวโดยสรุป คำว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะโดยส่วนรวมที่ประกอบด้วยลักษณะที่ปรากฏภายนอกและภายในของบุคคล มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลที่ทำให้แต่ละคนแตกต่างกันไป ลักษณะภายนอกของบุคคลที่ปรากฏ ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ

การแต่งกาย กิริยาท่าทางต่างๆ และลักษณะที่ปรากฏภายใน ได้แก่ ทัศนคติ ความคิด การเรียนรู้ การรับรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ความมีคุณธรรมจริยธรรม ความสามารถ แรงจูงใจ เป็นต้น ลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์นี้ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน เราจึงพอสังเกตเห็นได้ว่า บุคลิกภาพมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. บุคลิกภาพมีลักษณะโครงสร้างแน่นอนและคงที่ หมายถึง บุคลิกภาพของบุคคลประกอบด้วยพฤติกรรมที่แน่นอน แม้แต่เวลาและสถานการณ์ใดๆ มักมีแนวโน้มที่จะกระทำและคิดด้วยวิธีแบบเดิม แม้สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไป อยู่ที่ใด เมื่อใดก็ยังแสดงพฤติกรรมแบบนั้นอยู่เสมอจนกลายเป็นลักษณะส่วนตัวของตนเอง ดังนั้นลักษณะเช่นนี้จึงเป็นลักษณะคงที่ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็จะปฏิบัติเช่นนั้นตลอด

2. บุคลิกภาพที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพประกอบด้วยลักษณะทางกายและทางจิตใจของบุคคลที่แสดงพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าภายนอกในสถานการณ์ต่างๆ จึงทำให้บุคลิกภาพบุคคลหนึ่งแตกต่างจากบุคคลอื่นหรือที่เรียกว่า “สไตล์ของคุณ” นักวิชาการตระหนักว่าไม่มีใครเลยที่จะเหมือนใครไปซะทุกอย่าง เพราะมนุษย์มีสิ่งที่ต่างกัน และสิ่งที่เหมือนกัน แม้แต่คนในครอบครัวเดียวกัน หรือทำงานอยู่ในองค์กรเดียวกัน ย่อมมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ต่างคนต่างมีแบบของตนเองคนละแบบ เช่น ความคิด ความสนใจ นิสัย เป็นต้น

1.2.2 ความสำคัญของการมีบุคลิกภาพที่ดี

คนที่มีลักษณะบุคลิกภาพดีมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “บุคลิกดี มีชัยไปกว่าครึ่ง” การแต่งกาย การยืน การเดิน การนั่ง การเคลื่อนไหว การกระทำ การคิด มารยาท อารมณ์ คำพูด การแสดงออกด้านต่างๆ รวมกันเป็นบุคลิกภาพของเรา ส่วนประกอบที่หล่อหลอมเหล่านี้ เป็นภาพที่ผู้อื่นมองเห็นเป็นบุคลิกของเราที่ผู้อื่นพอใจชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบ การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นการสร้างภาพลักษณ์ ภาพพจน์ของบุคคล เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ เลื่อมใสศรัทธา ภายนอก คือ กิริยาท่าทาง การแต่งกาย ภายใน คือ

คุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพให้ได้ผลต้องพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายใน และบุคลิกภาพภายนอกไปพร้อมกันจึงจะได้ผลดี

ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีนับว่าเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานทั้งปวง ความสำคัญของบุคลิกภาพที่ปรากฏชัดอยู่ทั่วไปจะเห็นได้จากการคัดเลือกบุคคลเข้าปฏิบัติงาน การศึกษาต่อ หรือทำงานตามบริษัท องค์กร ชำราชากร รัฐวิสาหกิจหรือวงการค้าธุรกิจ โดยเฉพาะการเงินการธนาคารที่ต้องอาศัยความน่าเชื่อถือเป็นเรื่องสำคัญ นักบริหารธุรกิจที่มีบุคลิกภาพไม่ดีย่อมส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ขององค์กร ซึ่งเป็นผลเสียและเกิดอุปสรรคต่อการทำงาน การดำเนินการต่างๆ รวมทั้งพัฒนาธุรกิจให้สามารถแข่งขันกับหน่วยงานอื่นได้นั้น หมายถึงคนที่มีลักษณะบุคลิกภาพที่ดีย่อมมีโอกาสและประสบผลสำเร็จในชีวิตมากทั้งด้านครอบครัว ชีวิตส่วนตัว การศึกษา ดังเห็นได้จากการประกาศรับสมัครงานจะกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครงานที่สำคัญประการหนึ่ง คือ มีบุคลิกภาพดีและมีความเป็นผู้นำ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม จากความสำคัญนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า “บุคลิกภาพสามารถกำหนดอนาคตและความสำเร็จของชีวิตได้”

ในปัจจุบันมีการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนฝึกรบและพัฒนาบุคลิกภาพให้ความรู้เรื่องการสร้างบุคลิกภาพด้วยการแต่งกาย การเข้าสมาคม การยืน การเดิน การนั่ง การพูด ท่าทาง ไหวพริบปฏิภาณ สติปัญญา และความสามารถเฉพาะตัวของบุคคล ผู้บริหาร และบุคลากรในองค์กรมีความตื่นตัวและตระหนักเห็นความสำคัญของบุคลิกภาพทั้งภายในและบุคลิกภาพภายนอกเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังเช่นสถาบันหลายแห่งที่เปิดอบรมให้หนุ่มสาวยุคใหม่วัยทำงาน หรือโปรแกรมเสริมสร้างภาพลักษณ์คนทำงานและผู้บริหาร การเพิ่มทักษะความสามารถในการพูดและการนำเสนองาน หลักสูตรการแต่งกาย การแต่งหน้า และการจัดแต่งทรงผม มารยาทการเข้าสังคม เป็นต้น เพื่อเสริมสมรรถนะทางบุคลิกภาพให้สมบูรณ์และนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานยิ่งขึ้น แต่ขณะเดียวกันการเข้ารับการฝึกรบยังมีค่าใช้จ่ายในอัตราที่ค่อนข้างสูง ในส่วนนักเรียนนักศึกษา หรือผู้สนใจก็สามารถพัฒนาบุคลิกภาพได้โดยเริ่มต้นที่การเข้าใจตนเอง ยอมรับ

ตนเอง และมีความตั้งใจแน่วแน่ในการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างแท้จริง บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมาก ช่วยให้เราสามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ช่วยสร้างความสัมพันธ์ การมีน้ำใจ ช่วยเหลือ อาหาร รู้จักกาลเทศะ มีความรับผิดชอบ ฯลฯ สามารถพิจารณาบุคลิกภาพของบุคคลได้จากประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความมั่นใจ ผู้มีบุคลิกภาพดี จะมีความมั่นใจในการแสดงออกมากขึ้นทำให้กล้าแสดงออก ผู้มีความมั่นใจจะแสดงออกได้อย่างเหมาะสม มักได้รับความไว้วางใจเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ (ชลลดา ทวีคุณ, 2556)

2. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เข้าใจและสามารถบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งแตกต่างจากบุคคลหนึ่งอย่างไร โดยสังเกตพฤติกรรมที่ทำสม่ำเสมอของคนคนนั้น บุคลิกภาพช่วยให้สามารถจดจำและเข้าใจบุคคลแต่ละคนได้ ทำให้สามารถยอมรับ อดทนให้อภัย ฯลฯ ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลเหล่านั้นได้

3. การคาดหมายพฤติกรรม บุคลิกภาพทำให้สามารถคาดเดาพฤติกรรมของบุคคลได้ ทำนายได้ว่าสถานการณ์ใดจะเกิด อะไรช่วยป้องกันปัญหาและขจัดสาเหตุในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์

4. การเป็นต้นแบบและเอกลักษณ์ที่ดีในสังคม สังคมปัจจุบันเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน บุคลิกภาพที่ดีทำให้เยาวชนอยากเลียนแบบ

5. ความสำเร็จ การมีบุคลิกภาพดีเป็นสิ่งช่วยสนับสนุนให้เป็นผู้ได้รับการเลือกสรรทำให้มีโอกาสประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน ชีวิตครอบครัว เนื่องจากมีพื้นฐานแห่งความน่าเชื่อถือ ศรัทธา แก่ผู้พบเห็น ย่อมได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือ มีการติดต่อสื่อสารที่ราบรื่น ทำให้เกิดการติดต่อประสานงานที่มีความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

1.2.3 ประเภทของบุคลิกภาพ

การที่บุคคลจะมีบุคลิกภาพดีนั้น มิใช่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพียงภายนอกด้วยการแต่งกายหรือพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงหรือพัฒนา

บุคลิกภาพภายในก่อนเป็นเบื้องต้น จึงจะทำให้การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกประสบความสำเร็จได้ ในที่นี้จึงจะชี้ให้เห็นสาระสำคัญที่จะนำไปสู่ความสมบูรณ์ในการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยแยกลักษณะของบุคลิกภาพออกเป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

บุคลิกภาพภายใน (Internal Personality) คือ สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจหรืออุปนิสัยใจคอที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ แก้ไขได้ยาก ดังนั้นบุคคลจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพภายในก่อนเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพภายนอกหรือมีการประพฤติปฏิบัติในด้านต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง และสภาวะการณ์ บุคลิกภาพภายในประกอบด้วย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกระตือรือร้น ความรอบรู้ ความคิดริเริ่ม ความจริงใจ รู้กาลเทศะ ปฏิภาณไหวพริบ ความรับผิดชอบ ความจำ อารมณ์ขัน ความมีคุณธรรม (ยุพิน มินสาคร, ม.ป.ป.) ดังรายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพภายในที่ จิราภรณ์ ขุนทอง (2548) ได้ศึกษาบุคลิกภาพของพนักงานธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ พบว่า พนักงานธนาคารฯ มีบุคลิกภาพในด้านความเป็นผู้นำ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านการแต่งกาย ด้านกิจกรรมนันทนาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น โดยรวมอยู่ในระดับน้อย และเพศ อายุ การศึกษา อายุการทำงานของพนักงานมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ ในขณะที่ตำแหน่งงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพดังกล่าวเชื่อมโยงทำให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพภายในซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาบุคลิกภาพโดยรวม การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการหรืองานที่ต้องพบปะผู้คนเป็นจำนวนมากนั้น บุคคลจึงควรมีลักษณะของความเป็นผู้นำ การมีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นเบื้องต้น เพราะเป็นการแสดงให้ผู้รับบริการเกิดความรู้สึกไว้วางใจ อยากติดต่อธุรกรรมงาน นำไปสู่ความสำเร็จในด้านการทำงานได้ นอกจากบุคลิกภาพภายในแล้ว ยังมีประเภทของบุคลิกภาพภายนอกที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจอีกด้วย

บุคลิกภาพภายนอก (External Personality) คือ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนจาก

ภายนอก บุคลิกภาพภายนอกของแต่ละคนสามารถจะปรับปรุงแก้ไขได้ง่าย ใช้เวลาไม่นาน เมื่อมีการพัฒนาบุคลิกภาพภายในดีแล้วก็จะทำให้พฤติกรรม ท่าที การแสดงออกในด้านต่างๆ ของคนเราเหมาะสมทำให้ได้รับความชื่นชม การยอมรับ และศรัทธาจากบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี โดยแบ่งได้เป็นหมวดสำคัญ 4 หมวด คือ รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย กิริยาท่าทาง และการพูด

ผู้ประสงค์จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เพิ่มสิ่งที่ดึงดูดใจให้กับตนเอง การสั่งสม เช่นนี้จำเป็นต้องอดทน และแน่วแน่ในความพยายามอย่างมุ่งมั่น บุคคลจึงจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาบุคลิกภาพได้ในที่สุด สุริยฉัตร ชัยมงคล (2529) ได้แปลบทความของ Herbert Casson ซึ่งเปรียบเทียบความหวังกับความสำเร็จไว้ว่า ความหวังนั้น เปรียบเสมือน เมล็ดพันธุ์พืช มันจะไม่มีวันงอกงาม ถ้าคุณไม่ลงมือปลูกมัน ความหวังจะไม่กลายเป็นความจริงขึ้นมาได้ ถ้าคุณไม่มีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะทำจนกว่าจะได้สิ่งที่คุณต้องการ และความหวังเพียงอย่างเดียวจะไม่นำมาซึ่งความสำเร็จหรือความสุขได้เลยและมักจะนำความทุกข์มาสู่ผู้ที่ไม่มี ความกล้าที่จะลงมือทำ สำหรับบุคลิกภาพภายในและบุคลิกภาพภายนอกจะขออธิบายรายละเอียดอีกครั้งในบทที่ 3

Stogdill (1948) ได้ทบทวนการศึกษาคุณลักษณะของผู้หน้าที่ทำระหว่างปี ค.ศ. 1904-1948 จำนวน 124 เรื่อง และสรุปคุณลักษณะของผู้หน้าที่ช่วยให้กลุ่มสามารถประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ดังนี้คือ

1. ความเฉลียวฉลาด (Intelligence)
2. ความพร้อม (Alertness to the need of others)
3. ความเข้าใจในงาน (Understanding of the task)
4. ความริเริ่มและมุ่งมั่นในการแก้ปัญหา (Initiative and persistence in dealing with problems)
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)
6. ความต้องการที่จะรับผิดชอบ (Desire to accept responsibility)

7. ความเหนือกว่าและสามารถควบคุม (Occupy a position of dominance and control)

การที่ผู้นำจะมีคุณลักษณะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย ดังที่ สโตกคิลล์ (Stogdill, 1948 : 46) สรุปไว้ดังนี้ “ผู้ที่จะเป็นผู้นำคนอื่นมิใช่สามารถจะเป็นได้โดยการอาศัยแต่เพียงการมีคุณลักษณะทางกายภาพและบุคลิกภาพของผู้นำนั้น เพราะว่าคุณลักษณะของผู้นำจะมีความสัมพันธ์หรือเข้ากันได้กับลักษณะ กิจกรรม และเป้าหมายของผู้ตามด้วย”

บุคคลแต่ละคนนั้นมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ทั้งบุคลิกภาพภายใน และบุคลิกภาพภายนอก ในบางครั้งอาจเป็นไปได้ว่าบางคนอาจมีบุคลิกคล้ายกับอีกคน แต่จะไม่เหมือนกันโดยตรงอันเนื่องมาจากความแตกต่างนี้มาจากเหตุและปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งจะอธิบายถึงบุคลิกภาพภายใน และบุคลิกภาพภายนอกโดยละเอียดในบทที่ 2 เป็นลำดับต่อไป อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพมากขึ้น บุคคลจึงต้องเรียนรู้เรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลและธรรมชาติของมนุษย์ควบคู่กันไปด้วย ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อจากนี้

1.3 ธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล

ในทุกสังคมย่อมประกอบด้วยสมาชิกที่มีความแตกต่างทั้งด้านภายนอกและภายใน เนื่องจากทุกคนได้รับการพัฒนาจากครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน การที่เราจะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถปรับตัวได้ดี จึงควรศึกษาและเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนี้ (ชลลดา ทวีคุณ, 2556)

1.3.1 ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของนักจิตวิทยา

กลุ่มจิตวิเคราะห์ เชื่อว่าบุคคลมีลักษณะของความเป็นมนุษย์และสัตว์ผสมอยู่ด้วยกัน และเน้นว่าชีวิตของมนุษย์หล่อหลอมมาจากความต้องการทางร่างกาย แรงขับทางเพศ

และสัญชาตญาณของความก้าวร้าว นักจิตวิเคราะห์กลุ่มนี้ มองมนุษย์ในแง่ของความเป็นสัตว์ และความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ กล่าวคือ คนเรามีลักษณะเหมือนกับสัตว์ ในแง่ของความ ต้องการอาหาร การขับถ่าย และความต้องการทางเพศ แต่คนแตกต่างไปจากสัตว์ ในแง่ที่ว่า สามารถจะพัฒนาเทคนิคการสื่อความหมายต่างๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งสามารถแยก ตนไปจากเรื่องของสัญชาตญาณได้ นั่นคือความรู้สึกลึกซึ้งซับซ้อนที่ดี มีคุณธรรม สามารถ ครอบคลุมพฤติกรรม

กลุ่มพฤติกรรมนิยมกลุ่มนี้แยกตัวมาจากกลุ่ม Functionalism แนวโน้มของกลุ่มนี้ เห็นจะเปลี่ยนจากเรื่องจิตมาเป็นเรื่องของพฤติกรรมล้วนๆ โดยเห็นว่าพฤติกรรมที่ปรากฏและ สามารถสังเกตได้เท่านั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ควรศึกษาในจิตวิทยา ผู้นำของกลุ่มคือ จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson, 1878-1958) ที่มีความคิดค้นกับแนวความคิดของกลุ่มศึกษา พฤติกรรมมนุษย์ด้วย สิ่งที่สังเกตและมองเห็นได้ พฤติกรรมหลักของกลุ่มนี้ คือ พฤติกรรม เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า และการตอบสนอง การศึกษาสิ่งเร้า และการตอบสนองจะ ช่วยให้เห็นใจพฤติกรรมได้

กลุ่มปัญญานิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่ามนุษย์จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับ การปรับตัวในสภาพแวดล้อม และมนุษย์เป็นผู้ใฝ่ปัญญา

กลุ่มมนุษยนิยม ที่อาจนำไปใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรม คือ การเน้นให้บุคคลได้ มีเสรีภาพ เลือกรวิถีชีวิตตามความต้องการและความสนใจ ให้เสรีภาพในการคิด การเน้นความ แตกต่างระหว่างบุคคล เน้นให้บุคคลมองบวกในตน ยอมรับตนเอง และนำส่วนดีในตนเองมาใช้ ประโยชน์ให้เต็มที่ รักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง สร้างสรรค์สิ่งดีให้ตนเอง ซึ่งเป็นฐาน ทางใจให้มองบวกในคนอื่น ยอมรับคนอื่นและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ผู้อื่นและสังคมกับทั้งมี ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมด้วย

1.3.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลต่อบุคลิกภาพ

บุคคลในสังคมหนึ่ง ย่อมมีสมาชิกของสังคมที่แตกต่างกันออกไป บางคน สามารถมองเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน แต่บางคนก็เหมือนกันหรือคล้ายกันในบางด้าน

การศึกษาความแตกต่างระหว่างบุคคลจะช่วยให้เราเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลเพื่อเป็นแนวทางในการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน มี 2 ประการ คือ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงนี้

อิทธิพลที่ได้รับจากพันธุกรรม การที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดพันธุกรรมจากบิดามารดา เช่น รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ กลุ่มโลหิต ฯลฯ พันธุกรรมจึงถือได้ว่าเป็นต้นทุนของการสร้างบุคลิกภาพของบุคคล แต่จะพัฒนาไปทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ได้รับภายหลังเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่เกี่ยวกับพันธุกรรม มีดังนี้

1. ลักษณะทางกาย ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ท่าทาง โครงสร้างของร่างกาย เส้นผม ความผิดปกติทางด้านร่างกาย ความแข็งแรงของสุขภาพ องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งแรกที่มีอิทธิพลต่อการพบเห็นของบุคคลที่สามารถสร้างความประทับใจได้

2. ลักษณะทางใจ หมายถึง เจตคติหรือทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม อุปนิสัย ความร่าเริง ความรับผิดชอบ ความคล่องแคล่วว่องไว เป็นต้น การแสดงออกของลักษณะทางใจนี้ เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย

3. ลักษณะทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการควบคุมความรู้สึกและการกระทำต่างๆ ของบุคคล อารมณ์ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และอารมณ์เป็นพัฒนาการที่เริ่มตั้งแต่เริ่มมีชีวิต ถ้ามารดาได้รับความกระทบกระเทือนใจอย่างแรง จะทำให้ต่ออะดรีนาลินซัสฮอร์โมนเข้าสู่กระแสเลือดของแม่ไปสู่ทารกโดยผ่านสายสะดือ มีผลทำให้เด็กเป็นคนตกใจง่าย สะดุ้ง หวาดผวา ติดตัวจนเป็นนิสัยต่อไป (ชลลดา ทวีคุณ, 2556)

4. ระดับสติปัญญา เป็นที่แน่ชัดว่าการที่บุคคลมีความสามารถทางสติปัญญาได้รับการถ่ายทอดจากพันธุกรรม เช่น ความฉลาดของบุคคลเป็นผลมาจากพันธุกรรมถึง 80% มาจากสิ่งแวดล้อมเพียง 20% การมีไหวพริบปฏิภาณ ความถนัดและพรสวรรค์ของแต่ละ

บุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ดีหากบุคคลที่มีระดับสติปัญญาดีแต่ขาดการส่งเสริมและพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี ก็ทำให้ระดับสติปัญญานั้นเสื่อมถอยและลดระดับลงได้

อิทธิพลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้า กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนอง อาจเป็นภาวะการณ์หรือสิ่งที่คุณคนนั้นสัมผัสหรือเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นทางจิตวิทยาจึงถือว่าสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วยผลรวมของสิ่งเร้าที่คุณคนได้รับและมีอิทธิพลต่อบุคคล ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งเสียชีวิตหรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมเป็นผลรวมของการกระตุ้นต่างๆ ที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลภายนอก ในทางจิตวิทยาได้จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมก่อนเกิด หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลตั้งแต่เริ่มเกิดการปฏิสนธิภายในครรภ์มารดาจนครบกำหนดคลอด ดังนั้นการที่ทารกจะมีร่างกายแข็งแรงหรือไม่เพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการระวังดูแลรักษาสุขภาพกายและจิตใจในระหว่างตั้งครรภ์ของผู้เป็นมารดา เช่น การบริโภคอาหารของมารดา การได้รับกัมมันตภาพรังสี สารพิษอันตราย โรคภัยไข้เจ็บของมารดา อุบัติเหตุ สุขภาพจิต

2. สิ่งแวดล้อมขณะกำลังเกิด หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อทารกตั้งแต่ทารกเริ่มคลอดจากครรภ์มารดา ปัญหาที่พบจากสิ่งแวดล้อมประเภทนี้ ได้แก่ ในขณะที่คลอดถ้าระบบไหลเวียนโลหิตในร่างกายทารกเกิดปัญหาขึ้นโดยเฉพาะส่วนที่ไปเลี้ยงสมองซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากหลายสาเหตุ ปัญหาเหล่านี้อาจทำให้ทารกเกิดภาวะพิการหรือบกพร่องได้

3. สิ่งแวดล้อมหลังคลอด หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลนับตั้งแต่คลอดออกมาสู่โลกภายนอกโดยแบ่งสิ่งแวดล้อมหลังคลอดที่สำคัญออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

สถาบันครอบครัว ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมหลังคลอดที่สำคัญที่สุด สิ่งแวดล้อมในครอบครัวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น การได้รับการตอบสนองที่เหมาะสม ลำดับการเกิด วิธีการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างบุคคลใน

ครอบครัว ทักษะคิดของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้แต่ละครอบครัวจะแตกต่างกันไป ซึ่งจะมีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปด้วย

สถาบันการศึกษา เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่สองรองจากครอบครัว ในขณะที่ครอบครัวเป็นแหล่งเริ่มต้นในการสร้างพฤติกรรม สถานศึกษาจะเป็นแหล่งหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล สถาบันการศึกษานอกจากจะทำหน้าที่ให้ความรู้ การอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดประสบการณ์และทักษะต่างๆ บรรยากาศของสถานศึกษาและบรรยากาศภายในชั้นเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนภายในชั้นเรียน รวมทั้งหลักสูตร นโยบายของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เด็กสามารถเรียนรู้ พัฒนา ปรับปรุงบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ เรียนรู้วิธีปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกในสังคมได้ (ชลลดา ทวีคุณ, 2556 : 22)

สถาบันศาสนา ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในแต่ละสังคม นอกจากนี้ยังมีบทบาทต่อการกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในแต่ละศาสนาอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากศาสนามีอิทธิพลทางจิตใจ เช่น ศาสนาพุทธมีแนวคำสอนให้พุทธศาสนิกชนทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้เบิกบาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชาวพุทธจึงมักปฏิบัติตามสิ่งที่ปรากฏขึ้นในคำสอนเหล่านั้น

สถาบันสื่อสารมวลชน ปัจจุบันสื่อที่เข้ามามีบทบาทต่อสังคมมาก ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ เว็บไซต์ต่างๆ อินเทอร์เน็ตทำให้โลกมีการสื่อสารแบบไร้พรมแดน สื่อออนไลน์ทั้งหลายมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคมทั้งทางบวกและทางลบ วัยรุ่นในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งเรื่องการแต่งกาย กิริยาท่าทาง การพูดจา และทัศนคติทางเพศ เช่น การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น พ่อ แม่ ครูอาจารย์ และผู้ใกล้ชิดกับเด็กจึงควรแนะนำ ชี้แนะให้มีวิจารณญาณในการบริโภคสื่อต่างๆ ด้วยความฉลาด และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยต่อไป

สรุปได้ว่าสิ่งแวดล้อมหลังคลอดมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาเป็นตัวหลักในการบ่มเพาะการแสดงพฤติกรรมของบุคคลให้เจริญเติบโตได้อย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

อิทธิพลจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล อาจจำแนกอิทธิพลของปัจจัยทั้งสองประการที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความแตกต่างทางด้านร่างกาย เป็นความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ความแตกต่างทางด้านร่างกายได้รับอิทธิพลจากพันธุกรรมมากกว่าสิ่งแวดล้อม ความแตกต่างทางด้านร่างกายของบุคคล ได้แก่ โครงสร้างของร่างกาย เพศ หมู่วิถี การทำงานของอวัยวะภายในร่างกาย ลักษณะโรคภัยไข้เจ็บ ข้อบกพร่องทางร่างกาย

2. ความแตกต่างทางสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการจำ คิด วิเคราะห์ หาเหตุผล การเรียนรู้ การทำกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทุกคนมีระดับสติปัญญาเป็นของตัวเอง มากน้อยแตกต่างกันออกไป

3. ความแตกต่างด้านอารมณ์ หมายถึง สภาวะของจิตใจที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ อารมณ์จึงเป็นผลมาจากการถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกและภายใน อารมณ์มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมตอบสนองที่แตกต่างกันด้วย

4. ความแตกต่างทางสังคม หมายถึง ความแตกต่างด้านการแสดงพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม การวางตัว การปรับตัว เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลแต่ละคนเติบโตมา จากการศึกษาของนักจิตวิทยา พบว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ลูก จะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสัมพันธภาพ และการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมาก

5. ความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แสดงออกมาทั้งทางร่างกาย จิตใจ บุคลิกของแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป บุคลิกภาพภายนอก ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย การพูด การเดิน การแสดงความสามารถ และทักษะในการทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนบุคลิกภาพภายใน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ความสนใจ เป็นต้น

บุคลิกภาพเป็นพฤติกรรมของแต่ละคนที่สั่งสมมาและได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากในแต่ละสังคมจะมีปัจจัยภายในที่แตกต่างกันและมีแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง สรุปได้ว่า บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเกิดขึ้นจากการสั่งสมมานานตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งกลายเป็นอุปนิสัยเฉพาะ อย่างไรก็ตามบุคคลสามารถเลือกที่จะพัฒนาบุคลิกภาพให้ดีขึ้นได้ การเข้าใจตนเองและการเข้าใจผู้อื่น เป็นสิ่งที่อาจทำได้ยากในความคิดของคนทั่วไป หากเราให้ความสนใจศึกษา พิจารณา วิเคราะห์ สังเกตตัวเราและผู้อื่นในหลายๆ ด้าน แม้เข้าใจได้ไม่หมดแต่ย่อมเป็นผลดีต่อการนำไปใช้อย่างแน่นอน

1.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ

ทฤษฎีบุคลิกภาพเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์กับความสามารถในการรู้ตัวเอง บุคคลที่รู้จักตนเองหรือรู้พฤติกรรมของตนเองจะสามารถควบคุมตัวเองได้ดี ส่วนความสามารถในการจัดการและควบคุมชีวิตของเรานั้นเป็นความสามารถที่เรียกว่าประสิทธิภาพส่วนบุคคล คนที่มีประสิทธิภาพส่วนบุคคลสูงจะมีความมั่นใจและมีพฤติกรรมการแสดงออกที่ถูกต้อง แต่หากบุคคลใดมีความกระวนกระวาย วิดกกังวลหรือขาดความมั่นใจ แสดงว่าบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพส่วนบุคคลต่ำ ดังนั้นความรู้ตัวและประสิทธิภาพส่วนบุคคลเมื่อรวมกันจึงกลายเป็นบุคลิกภาพของบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจความหมายของบุคลิกภาพได้ดียิ่งขึ้น จึงต้องศึกษาทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ดังต่อไปนี้

1.4.1 การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Awareness)

การรับรู้เกี่ยวกับตนเองเกิดจากการที่บุคคลรู้จักและยอมรับตนเองก่อน ซึ่งวิธีที่บุคคลจะรู้จักตนเองได้อย่างชัดเจนคือการสำรวจตนเองทั้งในแง่บวกและลบ พิจารณาถึงส่วนดีและส่วนที่ต้องปรับปรุง รวมถึงการสำรวจบุคลิกภาพของตนเองว่ามีส่วนใดที่ต้องพัฒนาให้ดีขึ้น กันยา สุวรรณแสง (2533 : 322) อธิบายว่า 3 อันดับแรกที่บุคคลจะต้องรู้จักตนเอง คือหนึ่ง อุปนิสัยของตนเอง สองลักษณะส่วนรวมของตน และสามบทบาทของตน ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองก็สามารถทำได้ด้วยการพิจารณาทำความเข้าใจทุกแง่มุม ทั้งส่วนดีและส่วนที่ต้องพัฒนาด้วยใจที่เป็นกลาง ขณะเดียวกันต้องรับฟังความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้อื่นแล้วนำมาเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงตนเอง

คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมเสนอแนวคิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองไว้ โดยเขามองมนุษย์ในแง่ดี และเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ดิ้งามเป็นผู้ที่ได้รับ การขัดเกลามาแล้ว รักความก้าวหน้า พุดจริง ทำจริง และมีความสามารถหลากหลาย แนวคิดนี้เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีแนวความคิดของตนเอง (Self-Concept) ซึ่งตัวตนตามแนวคิดของคาร์ล โรเจอร์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือตัวจริงของเรา (Real self) ความคิดฝันอยากให้ตัวเราเป็น (Perceived self) และความมุ่งหวังในสิ่งที่เราต้องการจะเป็น (Ideal self) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดังนั้นตัวตนที่อยู่กับตัวเราจะประกอบด้วยภาพภายในใจของเราตามที่เราคิด และต้องอยู่กับเราอย่างสมดุลสอดคล้องกัน ส่วนภาพภายในใจกับตัวตนจริงๆ ของเราต้องไม่ ทำให้เราเกิดความคับข้องใจ เมื่อภาพทั้งภายในและภาพภายนอกสมดุลกันบุคคลก็จะเกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองอย่างถูกต้อง การรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามแนวคิดนี้จึงเน้นที่รับรู้ตัวตนทั้งภายใน และภายนอกอย่างสอดคล้องกัน บุคคลควรพิจารณาเกี่ยวกับการรับรู้ตนเอง 3 เรื่อง ประกอบด้วย ลักษณะทางกาย ลักษณะทางจิต และสิ่งแวดล้อมรอบกาย

การรับรู้ตนเองด้านลักษณะทางกาย บุคคลรู้ว่าตนเองมีรูปร่าง สัดส่วนของร่างกายหรือหน้าตาเป็นอย่างไร เช่น รูปร่างอ้วน รูปร่างท้วม กิริยาท่าทางอิริยาบถต่างๆ ผิวพรรณ และรวมไปถึงสุขภาพของร่างกาย และมีสติปัญญา รู้คิด รู้พิจารณาในเรื่องต่างๆ

มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ลักษณะทางกายเป็นเรื่องของพันธุกรรม จึงไม่สามารถกำหนดได้แต่เราอาจดูแลรักษาให้ร่างกายสะอาดหรือออกกำลังกายเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง เรียนรู้ความงามตามธรรมชาติหรือปรุงแต่งให้ดูดี ลักษณะทางกายจะบ่งบอกบุคลิกภาพของบุคคล (กันยา สุวรรณแสง, 2533)

การรับรู้ตนเองด้านลักษณะทางจิต การรับรู้เกี่ยวกับอารมณ์ ความสนใจ ความถนัด คือ การรับรู้ในเรื่องลักษณะนิสัยของตนเอง นิสัยของบุคคลเริ่มจากการที่บุคคลมีปฏิกริยาต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น อาจเกิดจากการเรียนรู้ในวัยเด็กจนทำให้เกิดการโต้ตอบต่อสิ่งเร้านั้นๆ กระทั่งหล่อหลอมจนกลายเป็นนิสัย เช่น เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทำให้เด็กเรียนรู้และสะสมสิ่งต่างๆ เข้ามาในชีวิต เริ่มมีระบบผสมผสานนิสัยต่างๆ มากขึ้น มีการรวมเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน ครอบครัว เพื่อนครู สื่อแบบต่างๆ ตัวของตัวเองจึงมีลักษณะต่างกันไปซึ่งการผสมผสานระบบต่างๆ ในขั้นสุดท้ายจึงเกิดเป็นบุคลิกภาพ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าไม่มีอะไรที่จะสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพได้ดีเท่า “ลักษณะนิสัย”

การรับรู้ตนเองด้านสิ่งแวดล้อม การที่บุคคลได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระบบครอบครัวไปจนถึงระบบสังคมใหญ่ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อบุคคลมากเพราะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพ บุคคลต้องเรียนรู้ว่าตนเองอยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างไร สามารถประเมินบรรทัดฐานทางสังคมได้ว่าตัวเราพึงปฏิบัติตนอย่างไร (กันยา สุวรรณแสง, 2533 : 322) ดังนั้นสิ่งแวดล้อมจึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดและการแสดงออกของบุคคลดังตัวอย่างที่เห็นได้โดยทั่วไป หรือข่าวในสังคม อิทธิพลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมสามารถหล่อหลอมบุคคลให้มีบุคลิกภาพที่แตกต่าง เช่น หากเราเป็นนักศึกษาที่อยู่ในสถานศึกษาแห่งหนึ่งซึ่งมีนโยบายสนับสนุนให้นักศึกษาทุกคนมีบุคลิกภาพที่ดี ดังนั้นสถานศึกษาจึงพยายามที่จะส่งเสริมบุคลากรทุกหน่วยในองค์กรให้มีบุคลิกภาพที่ดีเป็นตัวอย่างที่ดีทางด้านบุคลิกภาพให้กับนักศึกษา โดยมุ่งหวังให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เป็นต้น

1.4.2 ทฤษฎีบุคลิกภาพ

ทฤษฎีบุคลิกภาพเป็นคำอธิบายของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ซึ่งมีหลายทฤษฎีเพราะบุคลิกภาพมีลักษณะซับซ้อนหลายแง่มุม แต่ละทฤษฎีต่างอธิบายในมุมที่ตนสนใจ และเห็นว่าสำคัญ ดังนั้น หากต้องการเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพจึงควรศึกษาทฤษฎีบุคลิกภาพหลายๆ ทฤษฎี หรือถ้าต้องการความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพบางด้านอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในงานบางงานโดยเฉพาะก็ต้องเลือกศึกษาบางทฤษฎีโดยละเอียด ที่สอดคล้องกับความต้องการ อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเกี่ยวกับมารยาทสังคมและการพัฒนาบุคลิกภาพ ควรทำความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีบุคลิกภาพเพื่อช่วยให้มองเห็นองค์ประกอบของบุคลิกภาพ ประเภทของบุคลิกภาพ หรือลักษณะของบุคคลในลักษณะต่างๆ การศึกษาถึงที่มาของบุคลิกภาพ และการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ ทำให้เกิดความเข้าใจผู้อื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนเป็นแนวทางพัฒนาตนเอง สามารถแนะนำเพื่อนร่วมงาน ให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานหรือหน้าที่ที่ตนปฏิบัติซึ่งจะช่วยให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทฤษฎีบุคลิกภาพได้เน้นประเด็นสำคัญของกระบวนการจิตใจในฐานะที่เป็นกุญแจนำไปสู่การทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ ฟรอยด์ และแมคดูกัล คือนักทฤษฎีบุคลิกภาพคนแรกๆ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการจิตใจอย่างจริงจัง ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งของทฤษฎีบุคลิกภาพคือ เป็นทฤษฎีรวม ศึกษาบุคคลทั้งหมดโดยไม่แยกศึกษาหน่วยย่อยๆ นักทฤษฎีบุคลิกภาพจะนำผลที่ได้จากการศึกษาเฉพาะของนักจิตวิทยาทั่วไปมารวมใช้ในการศึกษาบุคคลอีกต่อหนึ่ง งานของนักทฤษฎีบุคลิกภาพจึงมีหลายมิติ ดังนั้นจึงขออธิบายทฤษฎีบุคลิกภาพต่างๆ ดังนี้ (สิริวรรณ สารนาท, 2547 : 3)

ทฤษฎีพลังบุคลิกภาพของฟรอยด์ (Freud's Psychodynamic Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ จิตแพทย์ชาวเวียนนา ได้ให้ความสนใจเรื่องพัฒนาการทางบุคลิกภาพ และพลังแห่งบุคลิกภาพ ทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์เป็นการอธิบายบุคลิกภาพในแง่พลังแห่งบุคลิกภาพ โดยอธิบายถึงลักษณะของจิต และโครงสร้างของจิตใน 3 ลักษณะ คือ

จิตรู้สำนึก (Conscious) เป็นส่วนที่บุคคลรู้ตัวตัวเองว่าเป็นใคร ทำอะไร อยู่ที่ไหน และจิตส่วนนี้เองที่เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามหลักเหตุผล

จิตไร้สำนึก (Unconscious) เป็นส่วนที่บุคคลไม่รู้ตัวหรือไม่ตระหนักว่าตนมีสิ่งนั้นอยู่ เช่น ไม่รู้ตัวว่าริษยาเพื่อน ไม่รู้ที่กำลังทำผิดต่อครอบครัว

จิตใต้สำนึก (Subconscious) เป็นส่วนที่เรียกว่าจิตกึ่งรู้สำนึก บางช่วงเวลาก็จะนึกได้แต่ถ้าจิตไม่ได้จดจ่อหรือนึกถึงส่วนนั้นก็จะคล้ายกับไม่มีตัวตน เช่น วิตกกังวลในเรื่องที่ยังมาไม่ถึง กลัวผลการเรียนไม่ดี กลัวสอบไม่ผ่าน เป็นต้น

จิตทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าว หากลักษณะใดมีอำนาจเหนือกว่าบุคคลนั้นๆ ก็มักจะแสดงพฤติกรรมหนักไปทางจิตส่วนนั้น อย่างไรก็ตามจิตไร้สำนึกมักมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมากกว่าจิตส่วนอื่น สำหรับการอธิบายถึงโครงสร้างของจิตซึ่งมี 3 ส่วนดังนี้ ส่วนแรกเรียกว่า id เป็นพื้นฐานของบุคคล เช่น ความปรารถนา ความต้องการตามธรรมชาติ โดยที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลา ส่วนที่สองเรียกว่า ego เป็นส่วนที่พยายามค้นหาวิธีการตอบสนองความต้องการที่เกิดจาก id ส่วนสุดท้ายเรียกว่า super ego เป็นพลังที่คอยควบคุม ego ในการหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดเพื่อสนองความต้องการของ id เปรียบเสมือนเครื่องมือที่รังให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตัวอยู่ในกรอบที่ถูกต้อง ดึงตามหรือตามประเพณี ด้วยเหตุด้วยผล ตระหนักถึงความผิดชอบชั่วดี คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม

ทฤษฎีอุปนิสัยของกอร์ดอน อัลพอร์ต (Gordon All port's Trait Theory)

อัลพอร์ต เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เขาเชื่อว่าบุคลิกภาพของบุคคลมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว เมื่อเป็นอย่างไรมักคงอยู่อย่างนั้นหรือไม่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่มากนัก ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงตัวในภาวะต่างๆ ทฤษฎีนี้แบ่งประเภทของบุคลิกภาพตามลักษณะนิสัยของบุคคลเป็น 3 ระดับคือ

1. อุปนิสัยที่สำคัญหรืออุปนิสัยเด่น (Cardinal or Eminent Traits) อุปนิสัยแบบนี้มีความโดดเด่น เป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นรู้จัก หรือเรียกจนกลายเป็นสมญานาม หรือเป็นบุคลิกภาพอ้างอิง (Reference Personality) เช่น ผู้ชายที่เจ้าชู้ถูกเรียกว่าเป็นขุนแผนหรือคาสโนว่า เป็นต้น

2. อุปนิสัยร่วม (Central Traits) เป็นลักษณะทั่วไปของบุคคลที่ก่อตัวขึ้นเป็นพื้นฐานลักษณะบุคลิกภาพ แต่ไม่ใช่ลักษณะเด่น เป็นลักษณะหลักของบุคคลที่จะใช้อธิบายบุคคลแต่ละคน เช่น ความฉลาด ความซื่อสัตย์สุจริต หรือมีนิสัยขี้อาย ทะเยอทะยานสูง ชอบแข่งขัน การตรงต่อเวลา และความเมตตา

3. อุปนิสัยเชิงทัศนคติ (Secondary Traits) เป็นอุปนิสัยที่บางครั้งสัมพันธ์กับทัศนคติหรือความชอบ ฟังพอใจ และบ่อยครั้งที่ปรากฏอยู่ในสถานการณ์ที่แน่นอนหรือภายใต้บรรยากาศพิเศษอย่างเช่นบางกรณีอาจทำให้เกิดข้อวิตกกังวลเมื่อมีการพูดคุยอยู่กับคนบางกลุ่ม หรือหุนหันพลันแล่นขณะรอสายโทรศัพท์นานๆ

ลักษณะทั้ง 3 ประการ มีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆ ตัวอย่างเช่น พวกมีนิสัยขี้อาย เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ต้องพูดในที่ประชุมหรือต่อหน้าชุมชน ก็เกิดอาการมือสั่น พูดผิดๆ ถูๆ ไข่มั่นใจในตนเองจนอาจหลีกเลี่ยงแทน ในทางกลับกันถ้าเป็นผู้ที่มีลักษณะเด่นพฤติกรรมที่แสดงออกจะเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง แสดงออกได้อย่างเหมาะสม ฉะนั้น สิ่งเหล่านี้มักส่งผลให้ทำอะไรได้สำเร็จหรือเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น ในกรณีที่เป็นผู้บริหารหรือผู้นำการมีลักษณะเด่นประจำตัวจึงเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทำงาน สร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้น แต่ถ้าขาดลักษณะเด่นก็ต้องใช้ความพยายามหาทางฝึกฝนพัฒนาตนให้เหมาะกับตำแหน่งงานหรือตามบทบาทหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในงานที่ทำนั่นเอง

ทฤษฎีบุคลิกภาพของเรย์มอนด์ บี. เคทเทิลล์

เคทเทิลล์ เป็นผู้พัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินบุคลิกภาพที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายเรียกว่าแบบสอบถามปัจจัยบุคลิกภาพสิบหกประการ (16PF : Sixteen Personality Factor Questionnaire) 16 องค์ประกอบ มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบ A ชอบออกสังคม – ส้ารวม

องค์ประกอบ B สติปัญญา

องค์ประกอบ C อารมณ์มั่นคง – อ่อนไหว